

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت تحقیقات و فناوری و کتابخانه مرکزی دانشکده علوم پزشکی سیرجان برگزار می کند

مکانیسم های پیشگیری از نویسنده گی پوشالی مقالات: چند نویسنده گی و شفافیت سهم پژوهشی

مدرس: دکتر موسی بامیر

مکان: سالن شجاع پور

جامع هدف: اعضای هیئت علمی-کارمندان و پژوهشگران

زمان: یک شنبه ۲۶ بهمن
ساعت: ۱۱ تا ۹

<https://Tabib.sirum.ir>

<https://www.skyrim.online/ch/am3t/sirums.url>

عنوان کارگاه:

مکانیسم‌های پیشگیری از نویسندگی پوشالی مقالات: چندنویسندگی و شفافیت سهم پژوهشی

بر اساس؛

کمیته اخلاق نشر (COPE)؛

راهنمای کشوری اخلاق در انتشار آثار پژوهشی؛

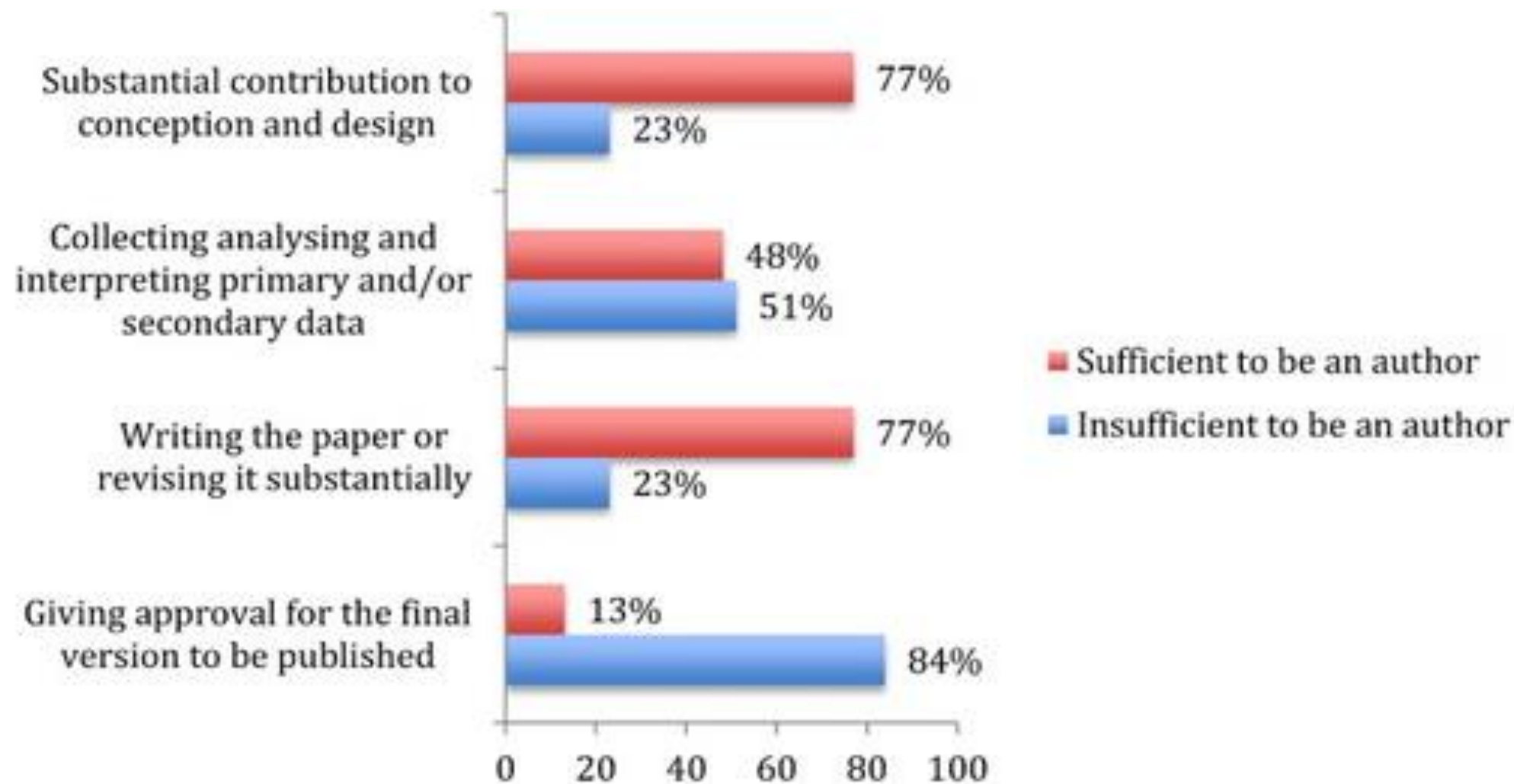
و کمیته بین المللی ادیتور مجلات پزشکی (ICMJE)=(ونکوور)

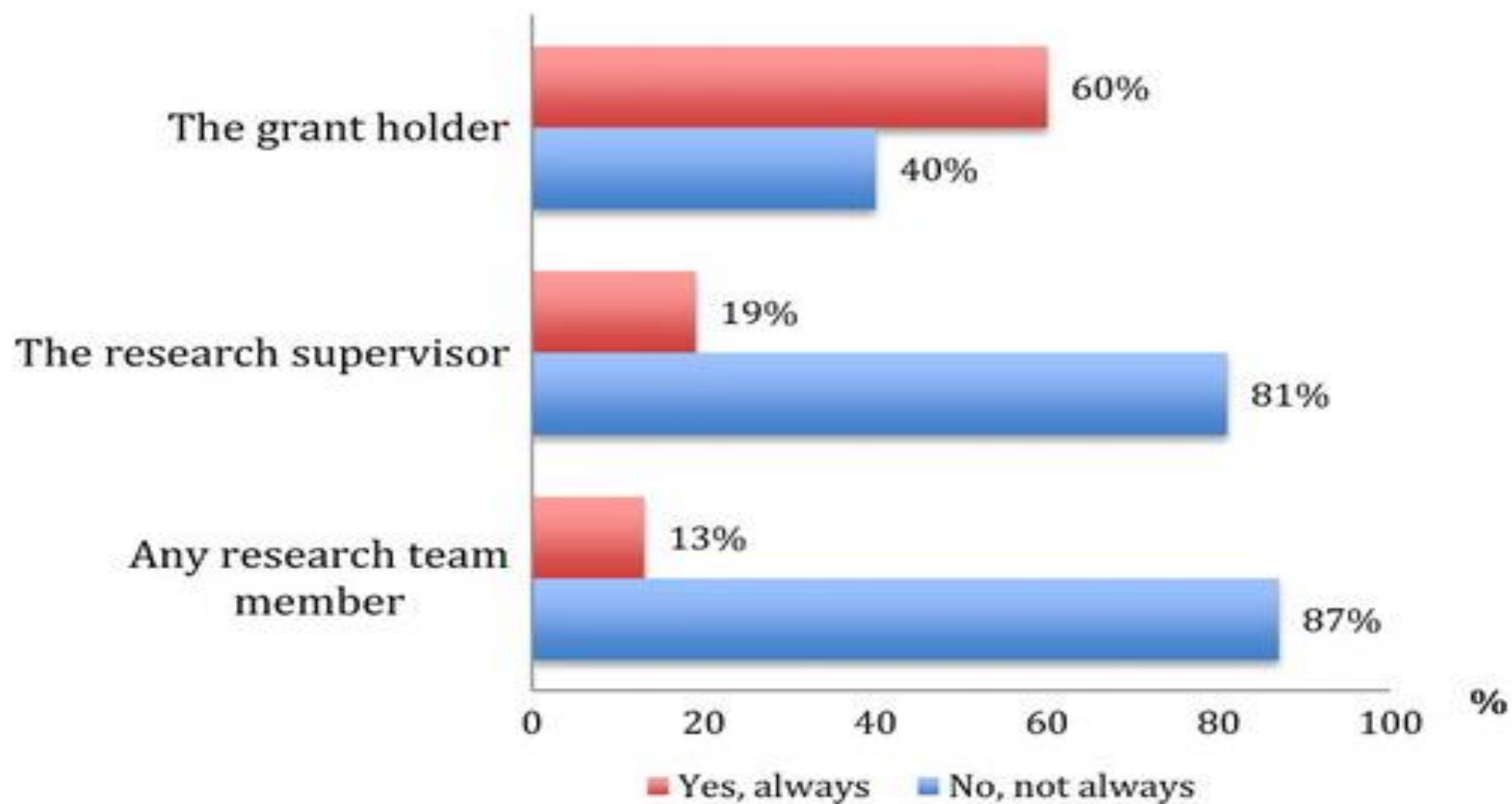

مدرس:

دکتر موسی بامیر، دکتر بتول زیدآبادی

مقدمه

- ✓ صداقت در پژوهش، محور **اعتبار** علم و **اعتبار** مؤسسات آموزش عالی است.
- ✓ علم، بنیادی استوار است که بر صداقت و اعتبار بنا شده است، ما به عنوان **معماران** این بنیاد، مسئولیت داریم که علاوه بر تولید دانش، از سلامت و اصالت آن نیز پاسداری کنیم.
- ✓ دانشگاه‌ها بر اساس **اعتماد عمومی**، جایگاه ممتازی در جامعه دارند. این بدان معناست که حرفه دانشگاهی و مؤسسات آموزش عالی مسئولیت ویژه‌ای در حفاظت از **صداقت** در علم دارند.
- ✓ متأسفانه در سال‌های اخیر، هم‌گام با افزایش فزاینده‌ی تولیدات علمی، پدیده‌ای پنهان و موزی، اعتبار این دستاوردها را تهدید کرده است؛ «**نویسندگی پوشالی**» یا همان نقض اخلاق **چندنویسندگی**.
- ✓ با این حال، مسائل مربوط به حق تألیف **مشروع**، توجه محدودتری را در درک اخلاق پژوهش به خود جلب کرده‌اند.
- ✓ این پدیده، نه فقط یک تخلف فنی، بلکه زخمی بر پیکر عدالت علمی و سلب **اعتماد** عمومی از فرآیند پژوهش است.
- ✓ امروز ما گرد هم آمده‌ایم تا این آسیب را از منظر سازوکارها و راهکارهای پیشگیرانه کالبدشکافی کنیم. **هدف** ما این است که اخلاق چندنویسندگی را از یک توصیه، به یک پروتکل استاندارد در مراکز علمی تبدیل کنیم.

- ✓ شیوع مشکلات اخلاقی در **نویسندگی** بیش از ۱۰ برابر بیشتر از شیوع سوء رفتار تحقیقاتی در زمینه جعل، تحریف یا تغییر داده‌ها است.
- ✓ از هر سه مقاله، یکی ممکن است از نویسندگی موهبتی رنج ببرد.
- ✓ بیش از **نیمی** از محققان مستقر در ایالات متحده و ۷۰٪ از محققان مستقر در اروپا اذعان کردند که تجربه نویسندگانی را داشته‌اند که به اندازه کافی مشارکت نکرده‌اند (آلوم و همکاران، ۲۰۲۳).
- ✓ بیش از ۹۰٪ مقالات منتشر شده در جهان دارای دو نویسنده یا بیشتر هستند (**چندنویسندگی**).
- ✓ مقالات **چند نویسنده‌ای** معمولاً فراوانی استناد بالاتری نسبت به مقالات **تک** نویسنده‌ای دارند.

مزایای چندنویسندگی در مقالات علمی

۱. افزایش عمق و کیفیت محتوا:

❖ تنوع تخصص

❖ کاهش سوگیری

۲. گشودن مسیرهای نوآوری:

❖ هم‌افزایی میان‌رشته‌ای

❖ دسترسی به منابع

۳. گسترش تأثیر و سهم علمی

❖ گستره ارجاعات

❖ تسريع انتشار

✓ زمانی که دو یا چند همکار با میل خود روی یک پروژه پژوهشی همکاری می کنند و تصمیم به نشر نتایج می گیرند، **همکاری علمی** می گویند.

✓ تعبیر **مشابه و مترادف** دیگری برای چند نویسندگی داریم، مانند «هم‌نویسندگی»، «تألیف مشترک» یا «همکاری در تألیف» که معادل انگلیسی آن **Co-Authorship** است و الفاظ انگلیسی دیگری مانند **multiple authorship, Collaborative Authorship, shared authorship** را هم می‌توان برای آن در نظر گرفت.

✓ نویسندگی شرایطی دارد و هر شخصی را نمی‌توان نویسنده **نامید**.

✓ چند نویسندگی پیش از هر چیز، **معلول و زاده همفکری** است نه لزوماً معلول **نگارش مشترک و چیدمان مشترک الفاظ**؛

✓ رعایت اصول اخلاقی در نوشتن نام افراد بر مبنای میزان مشارکت آنها در پروژه مشترک از **اصول اولیه** برای نوشتن مقاله علمی محسوب می شود.

✓ نویسندگی اصولی براساس **همکاری های حرفه ای یا علمی** اشخاص و بدون توجه به **عواملی غیر** تعیین می شود.

✓ هرگاه نویسندگان یک مقاله پیرامون اسامی نویسندگان آن مقاله یا ترتیب آنها با هم اختلاف نظر پیدا کنند با موضوع "**مناقشه نویسندگی**" روبرو شده ایم.

مقدمه

مقدمه

- اختلافات مربوط به موضوع حق نویسندگی، به طور فزاینده‌ای در فضای **آکادمیک** مطرح شده و مشکلات زیادی را برای پژوهشگران و همچنین شورای سردبیری نشریات علمی ایجاد کرده است.
- به تنهایی حدود **یک سوم** از کل مناقشات را به خود اختصاص می‌دهد.
- ترویج فرهنگ **اخلاقی نویسندگی** یکی از اساسی‌ترین راه‌های مقابله با **مناقشه نویسندگی** است.
- رفتار غیر اخلاقی نام نویسندگان به آن دسته از **سوء رفتارهای پژوهشی** و **بدرفتاری‌های دانشگاهی** اشاره دارد که باعث می‌شود یک شخص؛
 - ✓ به ناحق به عنوان نویسنده معرفی شود،
 - ✓ از جمع نویسندگان حذف شود،
 - ✓ یا در ترتیب نام نویسندگان جابه‌جا شود.

نویسندگان نامرئی (Ghost Authorship)

✓ نویسنده‌گی شبیح (Ghost Authorship) به وضعیت ناموفق در ذکر یک فرد به عنوان نویسنده، علیرغم مشارکت قابل توجه وی در پژوهش، اطلاق می‌شود؛ سهم یک فرد زحمتکش نادیده گرفته شده است.

✓ الف) نویسنده شبیح ناشی از حامی مالی/مدیریتی (نادرست‌ترین حالت)

- توصیف: فردی که تنها نقش تأمین‌کننده مالی (Sponsor)،
- مدیر پروژه اجرایی، یا رئیس بخش را داشته است، اما در طراحی علمی، تحلیل داده، یا نگارش محتوای اصلی مشارکت نداشته، به عنوان نویسنده ذکر شده است.
- دیدگاه اخلاقی: این کار نقض آشکار معیارهای ICMJE است. سهم مالی/مدیریتی به تنهایی توجیهی برای نویسنده‌گی نیست و این کار اعتبار نویسندگان واقعی را مخدوش می‌کند.

✓ ب) نویسنده شبیح ناشی از مشارکت علمی قابل توجه (Ghost Authorship حقیقی):

- فردی که سهم قابل توجهی در بخش‌های کلیدی پژوهش داشته است (مانند طراحی مطالعه، جمع‌آوری داده‌های حیاتی، یا نگارش بخش‌های اصلی متن)، اما به دلایل مختلف (مانند فشار کاری، نبود وقت برای فرآیند بازبینی مجله، یا تفاوت در رتبه/جایگاه) نامش از فهرست نویسندگان حذف شده است.
- دیدگاه اخلاقی COPE/ICMJE این وضعیت یک تخلف اخلاقی جدی محسوب می‌شود، زیرا حقوق مالکیت فکری فرد زحمتکش سلب شده است.

تحلیل نویسنده مهمان (Guest Authorship)

نویسنده مهمان فردی است که نامش صرفاً به دلیل **اعتبار، نفوذ یا شهرت** وی در فهرست نویسندگان مقاله قرار داده می‌شود، **بدون اینکه** حداقل‌های مورد نیاز برای نویسندگی (تعریف شده توسط نهادهایی مانند **ICMJE**) را برآورده کرده باشد.

ماهیت هدف این کار:

۱. افزایش اعتبار (**Leveraging Prestige**) افزایش شانس پذیرش مقاله در مجلات با ضریب تأثیر بالا **High Impact Factor** است.

۲. میان‌بر فرآیند داوری: برخی داوران یا ویراستاران ممکن است ناخودآگاه یا آگاهانه، مقاله‌ای را که حاوی نام‌های شناخته‌شده است، با دید مثبت‌تری بررسی کنند.

۳. تبادل نفوذ: گاهی اوقات این کار به صورت یک «توافق ضمنی» بین محققین جوان‌تر و اساتید با نفوذ انجام می‌شود.

رفتارهای غیر
اخلاقی در درج نام
نویسندگان

❑ نویسنده افتخاری (Honorary Author)

- ❖ گاهی نویسندگان برای اینکه اعتبار بیشتری به مقاله خود بدهند، از نام افراد به واسطه **افتخارات** یا **شهرت** آنها استفاده می کنند در حالی که فرد مهمان هیچ نقشی در مقاله نداشته است.

❑ نویسنده پیشکشی (Gift author)

- ❖ چهره های مشهور و پیشکوت گروه...
- ❖ نباید نام افرادی را به نویسندگان افزود تا به آنها هدیه یا اعتباری داد.
- ❖ گاهی برای اینکه به یک دوست یا همکار لطف کنید به عنوان هدیه اسم وی را به نویسندگان مقاله خود اضافه می کنید.
- ❖ اینکار هم اساسا اشتباه است.
- ❖ نویسنده پیشکشی به فردی گفته می شود که نامش در فهرست نویسندگان مقاله ذکر می شود، **بدون آن که** سهم علمی، فکری یا اجرایی قابل توجهی در انجام پژوهش یا نگارش مقاله داشته باشد.
- ❖ در واقع، نام او به عنوان "هدیه" از سوی پژوهشگران اصلی به دلایل مختلف (احترام، موقعیت اداری، یا سود شخصی) در فهرست نویسندگان آورده می شود، **نه به دلیل** شایستگی علمی.

نویسنده ضامن (Guarantor author)

❖ فردی که تمام جنبه های پژوهش را بر عهده میگیرد غیر منطقی است (ایا در یک مقاله رادیو لوژیست انتظار داشت که روشهای آماری را توضیح دهد) (چند تخصص گرایی) باید صلاحیت داشته باشند.

نویسنده در سایه Ghost writing

❖ کسی که برای دیگری می نویسد و به نویسندگی اعتبار می بخشد یا کسی که کارش نوشتن مطلب برای شخص دیگر و به سفارش او یا دیگری است.

نویسنده راهبر Lead Author

❖ در مورد مقالاتی که چندین نویسنده در آن همکاری دارند، لازم است یکی از نویسندگان به عنوان «نویسنده راهبر» انتخاب شده باشد. نویسنده راهبر علاوه بر مشمول شدن در تعریف عمومی نویسنده، مسئول اصلی پیش نویس مقاله محسوب می شود و همچنین نقش مدیریت و مسئولیت موارد مربوط به تهیه و چاپ مقاله را عهده دار است.

❖ نویسنده در سایه استاد بزرگ، دانشجوی کوچک

❖ در مواردی دیده می شود که دانشجویانی که تحقیقی را انجام داده اند به لحاظ جایگاه و احترامی که برای استاد راهنمای خود قائل هستند، ترجیح می دهند که نام استادشان را اولین نام بگذارند و سپس نام خود (اشتباه است)

مقدمه

رفتارهای غیر
اخلاقی در درج نام
نویسندگان

نکات کلیدی:

- کسی که از یک پروژه یا اثر پشتیبانی مالی کرده، نویسنده نیست؛ تنها باید از او قدردانی شود.
- کسی که صرفاً در نگارش اثر کمک کرده، نویسنده نیست؛ تنها باید از او قدردانی شود.
- کسی که اثر را ویرایش فنی یا زبانی کرده، نویسنده نیست؛ تنها باید از او قدردانی شود.
- کسی که اثر را نمونه‌خوانی کرده، نویسنده نیست؛ تنها باید از او قدردانی شود.
- کسی که در انتخاب موضوع به نویسنده کمک کرده، نویسنده نیست؛ تنها باید از او قدردانی شود.
- کسی که صرفاً دوست، عضو خانواده یا استاد نویسنده است، نویسنده نیست؛ اگر هر جا کمکی کرده، باید از او قدردانی شود.
- - کسی که اسماً سرپرست یک گروه پژوهشی است، لزوماً نویسنده هر متنی که آن گروه تولید می‌کند نیست.
- کسی که تنها در جذب بودجه، جمع‌آوری داده‌ها، کمک‌های فنی و تکنیکی، همکاری در نگارش و نظارت کلی گروه تحقیقاتی، شرکت کرده باشد نمی‌تواند به عنوان نویسنده مقاله شناخته شود.
- باید از بقیه افرادی که این چهار معیار اصلی از معیارهای قرار گرفتن در لیست نویسندگان را ندارند در بخش «تشکر و قدردانی» یا Acknowledge

C O P E

Committee on Publication Ethics
COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS

- کمیته اخلاق انتشار **COPE – Committee on Publication Ethics** نهادی بین‌المللی است که در سال ۱۹۹۷ توسط گروهی از سردبیران مجلات علمی تأسیس شد تا راهنمای عملی و مرجع جهانی برای مدیریت مسائل اخلاقی در نشر علمی باشد.
- این کمیته به ویراستاران، ناشران و نویسندگان کمک می‌کند تا در مواجهه با تخلفات پژوهشی، سرقت علمی، نویسندگی نادرست، دستکاری داده‌ها و تعارض منافع تصمیم‌های درست و استاندارد اتخاذ کنند.
- راهنماها و نمودارهای تصمیم‌گیری **COPE**، فرآیند برخورد با تخلف‌های احتمالی را مرحله‌به‌مرحله مشخص می‌کنند و هدف نهایی آن، ترویج صداقت، شفافیت و مسئولیت‌پذیری در انتشارات علمی در تمامی رشته‌هاست.

مقدمه

مقدمه

COPE

یک نویسنده به طور کلی فردی در نظر گرفته می‌شود که سهم فکری قابل ملاحظه‌ای در انتشار یک تحقیق داشته است.

این است که تألیف و نویسندگی بر اساس ۴ معیار زیر باشد:

۱. کمک‌های قابل توجهی در فهم و یا طراحی کار علمی مورد نظر و یا گردآوری، تجزیه و تحلیل و یا تفسیر داده‌ها داشته باشد.
۲. تهیه پیش‌نویس اثر مورد نظر و یا اصلاح آن خصوصاً برای قسمت‌هایی از کار که محتوای مهمی دارند.
۳. تأیید نهایی نسخه منتشر شده.
۴. موافقت درباره پاسخ‌گویی برای تمام جنبه‌های کار در اطمینان از این که سؤالات مربوط به صحت و یا یکپارچگی هر بخشی از کار به طور مناسبی مورد بررسی و تجزیه تحلیل قرار گیرد.

راهنمای کشوری اخلاق در انتشار آثار پژوهشی

مقدمه

مقدمه

راهنمای کشوری

مقدمه

مقدمه

راهنمای کشوری

این راهنما شرط نویسندگی مقالات را در **۶ ماده** توضیح داده است.

ماده اول:

فردی نویسنده یک مقاله محسوب میشود که چهار شرط زیر را به طور هم زمان دارا باشد .

شرط ۱: فرد باید همکاری مؤثر و قابل توجهی در حداقل یکی از زیرمجموعه های زیر داشته باشد:

الف: ارائه ایده پژوهشی یا

ب: طراحی مطالعه یا

ج: جمع آوری داده ها یا

د: آنالیز و تفسیر داده ها

شرط ۲:

فرد باید در نوشتن نسخه اولیه دستنوشته و یا در بازبینی و مرور نقادانه آن همکاری کند، به گونه ای که متن از لحاظ محتوای علمی دستخوش تغییر و تکامل شود.

شرط ۳:

فرد باید نسخه ی نهایی دستنوشته را قبل از انتشار، مطالعه و آن را تأیید کرده باشد.

شرط ۴:

باید مسؤولیت پاسخگویی در مقابل کلیه جنبه های انجام پژوهش منجر به مقاله از جمله مسؤولیت رعایت دستورالعملها و راهنماهای عمومی و اختصاصی اخلاق در پژوهش در طراحی، انجام و انتشار مقاله را بپذیرد، به گونه ای که بتواند به کلیه ی سؤالهای مطرح شده در مورد صحت محتوای پژوهش و نوشتار آن پاسخ دهد.

شرط ۵:

در مقالاتی که از پایان نامه های دانشجویی منتج میشوند نیز، نویسندگان اعم از دانشجوی مربوطه، استاد(ان) راهنما، استاد(ان) مشاور و غیره باید کلیه ی شروط چهارگانه ذکر شده در ماده ۱ را دارا باشند.

شرط ۶:

صرف همکاری در اموری مانند تهیه و تامین بودجه پژوهشی، ارائه ی مشاوره های مقطعی از جمله مشاوره آماری و روش شناسی، ایجاد یا در اختیار قرار دادن امکانات آزمایشگاهی، انجام آزمایشات مربوط به بیماران یا نمونه های پژوهشی و یا ارجاع و معرفی بیماران به پژوهشگران برای شرکت در پژوهش، شرایط کافی برای درج نام انجام دهنده در لیست نویسندگان مقاله منتج از فعالیت پژوهشی را ایجاد نخواهد کرد؛ حتی اگر افراد حق الزحمه ای برای ارائه ی خدمت مذکور دریافت نکرده باشند.

شرط ۷:

فردی که فقط مترجم یا ویراستار دستنوشته است دارای شرایط نویسندگی نیست. در موردی که ترجمه متن توسط مترجمی غیر از نویسندگان انجام میشود لازم است این موضوع در بخش "تقدیر و تشکر" اشاره شود و از مترجم سپاسگزاری شود.

ماده ۲:

داشتن مسؤولیت اجرایی از جمله ریاست بخش، گروه، دانشکده، دانشگاه، مرکز تحقیقاتی و یا داشتن هرگونه سمت کارشناسی و مدیریتی در هر سطحی به خودی خود منجر به مالکیت داده های موجود در آن مجموعه و ایجاد حق نویسندگی و لذا درج نام در لیست نویسندگان مقالات منتج شده از آن داده ها نخواهد شد. تبصره: هر گونه اجبار یا الزام مستقیم و غیر مستقیم افراد مراجعه کننده برای استفاده قانونی از اطلاعات، نمونه ها و داده های موجود در مراکز و موسسات از جمله مراکز بهداشتی، بیمارستانها و مانند آن، برای قرار دادن نام فرد یا افراد مشخص در زمره نویسندگان مقاله، سوء استفاده از موقعیت بوده و تخلف پژوهشی محسوب میشود.

ماده ۳:

در صورت مخالفت یک یا چند نفر از پژوهشگران دارای شرایط بالقوه نویسندگی با نوشتن و انتشار مقاله حاصل از طرح تحقیقاتی یا پایان نامه، ارسال و چاپ مقاله توسط سایر نویسندگان تنها در صورتی ممکن خواهد بود که با درخواست آن دسته از همکاران که مایل به انتشار نتایج پژوهش هستند، موضوع در کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاهی بررسی و مجوز چاپ صادر شود. در صورت اخذ مجوز، قرارداد نام افراد فاقد شروط مندرج در ماده ۱ از جمله فرد مخالف، در مقاله ممنوع است مگر اینکه افراد مذکور با انتشار، موافقت کرده و شرایط نویسندگی را حاصل کنند.

ماده ۴:

ترتیب نامها در بخش نویسندگان مقاله براساس میزان مشارکت هریک از افراد و از طریق توافق جمعی آنان مشخص می شود و عواملی مانند رتبه دانشگاهی افراد، جایگاه علمی، شهرت ملی و بین المللی نویسندگان **نقشی در ترتیب نامها نخواهد داشت.**

تبصره ۱

فردی که بیشترین سهم را در فعالیتهای مندرج در شرط ۱ ماده ۱ داشته است، نویسنده ی اول خواهد بود . در مورد پایان نامه های دانشجویی که دانشجو نسخه اولیه دستنوشته را تهیه کرده باشد، نویسنده اول دانشجو میباشد.

تبصره ۲: مناسبتر است که نام نویسنده ی طرف مکاتبه به عنوان نویسنده آخر نوشته شود

مقدمه

مقدمه

راهنمای کشوری

ماده ۵:

ذکر وابستگی آکادمیک غیرواقعی به هر دلیلی از جمله برای افزایش صوری انتشارات مرکز تحقیقاتی، مؤسسه یا دانشگاه خاص از نظر اخلاقی غیر قابل قبول و تخلف پژوهشی محسوب میشود.

تبصره ۱: لازم است نویسنده، وابستگی سازمانی خود را به موسسه های که در زمان ارسال دستنوشته در آن فعالیت دارد، اعلام کند حتی اگر در فاصله زمانی انجام پژوهش یا ارسال دستنوشته، وابستگی سازمانی پژوهشگر تغییر کرده باشد. در صورتی که نویسنده به مؤسسه محل انجام پژوهش تعهدی مبنی بر استفاده از وابستگی زمان انجام پژوهش داشته باشد، لازم است هر دو وابستگی نویسنده ذکر شود.

ICMJE

INTERNATIONAL COMMITTEE *of*
MEDICAL JOURNAL EDITORS

مقدمه

ICMJE

بد نیست بدانید این نام، عنوان قبلی گروه کوچکی از سردبیران مجلات علوم پزشکی است که برای نخستین بار در سال ۱۹۷۸ در ونکوور بریتیش کلمبیا نشستی برگزار کردند تا دستورالعمل‌هایی برای ساختار مقالات ارسالی به مجلات خود تدوین کنند.

ابتدا نام آنها گروه ونکوور بود و بعداً کمیته بین‌المللی سردبیران نشریات پزشکی یا ICMJE (**International Committee of Medical Journal Editors**) نام گرفت.

حیطه فعالیت این کمیته به سرعت گسترده‌تر شد و یکی از مهمترین اقداماتش، تدوین اصول اخلاقی مربوط به نشر در نشریات زیست‌پزشکی بود و هنوز هم این وظیفه را در نشست‌های سالانه خود ادامه می‌دهند.

- قوانین نویسندگی طبق کمیته بین‌المللی سردبیران مجلات پزشکی (ICMJE - ونکوور):
- ❖ فرد فقط زمانی نویسنده محسوب می‌شود که هر **چهار شرط** زیر را داشته باشد:
 1. مشارکت اساسی در ایده‌پردازی، طراحی مطالعه، گردآوری داده‌ها یا تحلیل و تفسیر آن‌ها.
 2. نگارش پیش‌نویس مقاله یا بازنگری انتقادی آن از نظر محتوای علمی.
 3. تأیید نهایی نسخه‌ای که قرار است منتشر شود.
 4. پذیرش مسئولیت پاسخگویی در قبال همه جنبه‌های کار، برای اطمینان از دقت و تمامیت علمی

❖ تفسیر نگارش و بازبینی انتقادی

این شرط فراتر از ویراستاری صرف می‌رود: بازبینی انتقادی شامل بازبینی‌های عمیق، تغییرات ساختاری مهم، یا اصلاح مبانی مفهومی مقاله است. ویرایش‌های سطحی زبان یا قالب‌بندی توسط متخصصین زبان (که باید در بخش تقدیر ذکر شوند) این شرط را برآورده نمی‌سازد.

با تشکر از توجه شما